

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL
FIKRLASH TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK
AHAMIYATI**

Madina Zayniddinova

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Boshlang'ich talim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari, uning pedagogik va psixologik ahamiyati tizimli ravishda tahlil etilgan. Shuningdek, o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar, kognitiv rivojlanish xususiyatlari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar yoritilgan. Tadqiqot natijalari mustaqil fikrlashni rivojlantirish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.*

***Kalit so'zlar:** mustaqil fikrlash, kognitiv rivojlanish, boshlang'ich ta'lim, pedagogik yondashuv, psixologik jarayonlar, tafakkur*

***Аннотация.** В данной статье системно анализируются научно-теоретические основы понятия самостоятельного мышления у учащихся начальных классов, а также его педагогическое и психологическое значение. Рассматриваются факторы формирования данного вида мышления, особенности когнитивного развития и современные педагогические подходы.*

***Ключевые слова:** самостоятельное мышление, когнитивное развитие, начальное образование, педагогический подход, психические процессы, мышление*

***Abstract.** This article provides a systematic analysis of the scientific and theoretical foundations of independent thinking in primary school students, as well as its pedagogical and psychological significance. It examines the factors*

influencing its development, cognitive characteristics, and modern educational approaches.

***Keywords:** independent thinking, cognitive development, primary education, pedagogical approach, psychological processes, thinking*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim paradigmasida o'quvchi shaxsini rivojlantirish, uning intellektual salohiyatini ochib berish va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bu jarayonning fundamental davri bo'lib, unda o'quvchilarning tafakkur faoliyati shakllanadi va rivojlanadi.

An'anaviy ta'lim modelida o'quvchi ko'proq reproduktiv faoliyatga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchini faol subyekt sifatida ko'rib, uning mustaqil fikrlashini rivojlantirishni asosiy maqsad qilib belgilaydi. Shu jihatdan mazkur maqola dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

1. Mustaqil fikrlash tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari

Mustaqil fikrlash — bu shaxsning muammoli vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish, mavjud bilim va tajribaga tayangan holda yangi xulosalar chiqarish va qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. Bu jarayon yuqori darajadagi kognitiv faoliyatni talab etadi.

Lev Vygotsky ta'lim jarayonida fikrlashning ijtimoiy tabiatini asoslab, uning rivoji muloqot va hamkorlik orqali amalga oshishini ta'kidlaydi. Uning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi mustaqil fikrlashni shakllantirishda metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Jean Piaget esa bolalar tafakkurini rivojlanish bosqichlariga ajratib, boshlang'ich sinf o'quvchilari konkret-operatsion tafakkur bosqichida ekanligini asoslaydi. Bu davrda bolalar mantiqiy operatsiyalarni asta-sekin o'zlashtira boshlaydi.

Shuningdek, Jerome Bruner tomonidan ilgari surilgan konstruktivizm

nazariyasi o'quvchining bilimni mustaqil qurish jarayoniga urg'u beradi.

2. Mustaqil fikrlashning pedagogik ahamiyati

Pedagogik nuqtai nazardan mustaqil fikrlash ta'lim samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Birinchidan, mustaqil fikrlash o'quvchining o'quv faoliyatidagi faolligini ta'minlaydi. O'quvchi bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki uni faol ravishda ishlab chiquvchi subyektga aylanadi.

Ikkinchidan, bu jarayon o'quvchilarda chuqur va mustahkam bilim hosil qiladi. Mustaqil izlanish orqali olingan bilim uzoq muddatli xotirada saqlanadi.

Uchinchidan, mustaqil fikrlash muammoli vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi. Bu esa o'quvchining hayotiy kompetensiyalarini shakllantiradi.

To'rtinchidan, John Dewey ta'kidlaganidek, ta'lim tajriba asosida tashkil etilganda o'quvchilarda reflektiv fikrlash rivojlanadi, bu esa mustaqil fikrlashning yuqori bosqichidir.

3. Mustaqil fikrlashning psixologik ahamiyati

Psixologik jihatdan mustaqil fikrlash shaxsning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

3.1 Kognitiv rivojlanish

Mustaqil fikrlash diqqat, xotira, tafakkur va tasavvur kabi psixik jarayonlarning integratsiyasini talab etadi. Bu jarayonlar o'zaro bog'liq holda rivojlanadi.

3.2 Metakognitiv ko'nikmalar

Mustaqil fikrlash o'quvchida o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish, tahlil qilish va baholash qobiliyatini shakllantiradi.

3.3 Emotsional barqarorlik

Mustaqil fikrlash orqali o'quvchi muammolarni hal qilishga o'rganadi, bu esa uning psixologik barqarorligini oshiradi.

3.4 Ijtimoiy rivojlanish

Mustaqil fikrlovchi o'quvchi o'z fikrini erkin ifodalaydi va jamoada faol

ishtirok etadi.

4. Mustaqil fikrlashni shakllantirish omillari va mexanizmlari

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish ko'p omillarga bog'liq:

• Pedagogik omillar: interfaol metodlar, muammoli ta'lim, differensial yondashuv

• Psixologik omillar: motivatsiya, qiziqish, emotsional holat

• Ijtimoiy omillar: oila muhiti, tengdoshlar bilan muloqot

Bu jarayonda o'qituvchi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

• yo'naltiruvchi

• fasilitator

• motivator

5. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlari

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda:

• obrazli tafakkur ustun

• konkret fikrlash rivojlangan

• o'yin faoliyati yetakchi

Shu sababli mustaqil fikrlashni rivojlantirishda:

• didaktik o'yinlar

• vizual vositalar

• muammoli vaziyatlar samarali hisoblanadi.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish pedagogik va psixologik jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchining intellektual va shaxsiy rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Ilmiy-nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqil fikrlashni rivojlantirish uzluksiz, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayonni talab etadi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish esa ushbu jarayon samaradorligini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lev Vygotsky. Pedagogicheskaya psixologiya. Moskva, 1991.
2. Jean Piaget. Psixologiya intellekta. Moskva, 2003.
3. John Dewey. Democracy and Education. New York, 1916.
4. Jerome Bruner. The Process of Education. Harvard University Press, 1960.
5. N.M. Mavlonova. Pedagogika. Toshkent, 2010.